

Особливий інтерес представляє використання синергетичного підходу до дослідження фази кризи фінансової системи підприємств регіону. Згідно з синергетичною парадигмою за допомогою невеликого числа параметрів порядку можна описати складну систему. Коли значення параметрів порядку близькі до граничного, досить незначного впливу на систему для того, щоб вона стрибком перейшла з існуючого, що став хитливим до нового стійкого стану. В таких критичних поворотних пунктах траєкторії розвитку системи – точках біфуркації – відбувається вибір альтернатив подальшого руху.

Теоретичні аспекти розробки та впровадження комплексу заходів щодо аналізу та попередження фінансової кризи підприємств регіону дозволили на основі оцінки фінансового стану сформувати ефективну систему управління фінансовими ресурсами.

Аналіз методів прогнозування імовірності банкрутства виявив ряд недоліків, які обумовили необхідність розробки нового підходу до діагностики та аналізу фінансової кризи підприємств регіону.

Таким чином, методичний підхід дозволить одержати найбільш розгорнуту картину фінансової кризи, конкретизувати форми її протікання та методи фінансового оздоровлення підприємств регіону.

Проведені дослідження дозволили вдосконалити методику попередження кризових явищ в економіці регіону з використанням теорії катастроф.

1. Арнольд В.И. Теория катастроф / В.И. Арнольд. – Едиториал УРСС, 2004. – 128 с.

2. Николис Г., Пригожин И. Самоорганизация в неравновесных системах: От диссипативных структур к упорядоченности через флуктуации / Г. Николис, И. Пригожин. – М.: Мир, 1979. – 512 с.

3. Хакен Г. Синергетика / Г. Хакен. – М.: Мир, 1980. – 406 с.

4. Чернавский Д.С. Синергетика и информация: Динамическая теория информации / Д.С. Чернавский. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: УРСС, 2004. – 423 с.

5. Васильців Т.Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення / Т.Г. Васильців. – Львів: Арал, 2008. – 384 с.

Отримано 21.09.2011

УДК 338 : 657.6

Н.І.ГОРДІЄНКО, канд. екон. наук

Харківська національна академія міського господарства

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА ШЛЯХОМ АУДИТУ ШАХРАЙСТВА І ПОМИЛОК У ФІНАНСОВІЙ ЗВІТНОСТІ

Обґрунтовується необхідність створення системи економічної і фінансової безпе-

ки суб'єктів господарювання з метою протидії відмиванню доходів і виявлення фактів шахрайства. Підкреслюється роль незалежного аудиту фінансової звітності, який за допомогою комплексу відповідних аудиторських процедур дозволяє ідентифікувати ризики шахрайства.

Обосновывается необходимость создания системы экономической и финансовой безопасности субъектов хозяйствования. Целью этой системы является противодействие отмыванию доходов и выявление фактов мошенничества. Подчеркивается роль независимого аудита финансовой отчетности, который с помощью комплекса соответствующих аудиторских процедур позволяет идентифицировать риски мошенничества.

Necessity of the economical and financial security system development for business entities has been substantiated. System has been designed to counteract money laundering and reveal fraud cases. Emphasis has been on independent financial statement audit to identify fraud risks.

Ключові слова: економічна безпека, шахрайство, ризики, аудит, аудиторські процедури.

В умовах ринкових відносин стабільна та ефективна діяльність підприємства залежить від стану фінансів та забезпечується наявністю надійної системи економічної і фінансової безпеки, яка дозволяє захистити його від зовнішніх і внутрішніх загроз шахрайства.

В економічній літературі проблемам економічної і фінансової безпеки присвячено праці авторів: О.Г. Блажевич, І.А. Бланка, Т.С. Клебанової, Д. Ковальова, Г.В. Козаченко, О.М. Ляшенко, В.П. Пономарьова [1-5, 7] та ін. Більшість праць торкаються виявлення та класифікації зовнішніх і внутрішніх загроз та оцінки стану економічної безпеки підприємства [5, с.229].

З питаннями економічної безпеки невідривно пов'язані заходи Міністерства фінансів України відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом або фінансуванню тероризму» (в редакції від 18.05.2010 р.), спрямовані на впровадження фінансового моніторингу та забезпечення підвищення кваліфікації працівників, відповідальних за проведення фінансового моніторингу суб'єктів первинного фінансового моніторингу (аудиторських фірм, суб'єктів господарювання, які проводять лотереї і азартні ігри та здійснюють торгівлю за готівку дорогоцінних металів та каміння), державне регулювання і нагляд за діяльністю яких воно здійснює [6].

Відповідно до МСА 240 «Відповідальність аудитора стосовно розгляду шахрайства й помилок у ході аудиту фінансової звітності» аудиторі повинні виявляти факти шахрайства і помилок шляхом розробки, проведення і документування комплексу процедур по їх виявленню [8].

Метою статті є обґрунтування необхідності проведення незалежного аудиту фінансової звітності, що сприяє створенню системи економічної і фінансової безпеки суб'єктів господарювання за допомогою комплексу процедур виявлення шахрайства і помилок.

При плануванні й виконанні аудиторських процедур, оцінці отриманих результатів і складанні звітів, аудитор бере до уваги ризик, пов'язаний з можливими істотними перекручуваннями у фінансовій звітності, що є результатом шахрайства або помилок.

До випадків шахрайства відносяться навмисні перекручення і подання недостовірної фінансової звітності та незаконне привласнення активів, як наслідок дії осіб з числа управлінського персоналу, керівництва, робітників підприємства, пов'язаних сторін, які шляхом обману або навмисних дій одержали переваги.

Найбільш розповсюдженими випадками шахрайства є:

- фальсифікація або перекручення документів або записів, навмисне їх знищення, наявність фіктивних операцій, неправдиве розкриття інформації у фінансових звітах з корисною метою;
- перекручення фінансового результату;
- несвоєчасне відображення або невідображення господарських операцій;
- навмисне знищення, приховування або використання у особистих цілях активів;
- привласнення грошових коштів;
- співпраця з фіктивними фірмами та розрахунки за завищеними цінами.

При аудиті фінансової звітності існують невід'ємні ризики невиявлення суттєвих перекручень, які пов'язані з особливістю аудиторських процедур та використанням аудиторських суджень. Крім того, ризик невиявлення перекручень внаслідок шахрайства зростає у зв'язку з використанням складних схем приховання доходів, наданням аудитору неправдивої інформації, можливістю змови між керівництвом, працівниками та третіми особами, тому аудитор не може впевнено гарантувати, що в процесі аудиту будуть виявлені всі факти шахрайства або помилки.

Для зменшення аудиторського ризику до прийнятного низького рівня, відповідно до МСА330 «Аудиторські процедури відповідно до прийнятої оцінки ризиків» і МСА 550 «Пов'язані сторони» [8] аудитор проводить аудиторські процедури, спрямовані на одержання достатніх і відповідних аудиторських доказів, які цьому сприяють, а саме:

- направляє запити управлінському персоналу відносно оцінки ним ризиків перекручення фінансових звітів внаслідок шахрайства,

- працівникам бухгалтерії та інших підрозділів, не пов'язаних зі складанням фінансової звітності;
- аналізує заходи та порядок реагування на ризики, що використовуються на підприємстві для ідентифікації і запобігання ризиків шахрайства, які включають види операцій та їх розкриття;
  - визначають кількість існуючих факторів ризику шахрайства;
  - під час проведення аналітичних процедур вивчають нестандартні бухгалтерські кореспонденції, несподівані зв'язки та іншу інформацію для виявлення ризиків суттєвих перекирчувань внаслідок шахрайства;
  - направляють запити найманим робітникам, які зайняті в розробці й реєстрації складних і незвичайних операцій, а також особам, що здійснюють за ними контроль;
  - перевіряють характер відносин між пов'язаними особами (материнськими й дочірніми підприємствами, відносини підприємства із близькими родичами фізичних осіб, що здійснюють контроль і істотний вплив на це підприємство), обсяг, методи оцінки активів і зобов'язань, суми дебіторської і кредиторської заборгованості в операціях з пов'язаними сторонами.

Оцінка аудиторського ризику й розробка подальших аудиторських процедур ґрунтуються на професійному судженні аудиторів, що забезпечується такими аспектами, як: професійний скептицизм у процесі збору й оцінки аудиторських доказів; залучення до роботи експертів; проведення додаткових аудиторських процедур. Важливим фактором в оцінці ризиків суттєвих перекирчувань на рівні фінансової звітності є розуміння аудитором середовища контролю, що забезпечує надійність та переконливість аудиторським доказам. Вивчаючи системи внутрішнього контролю суб'єкта господарювання аудитор отримує впевненість у фактичному її впровадженні й ефективності застосування. При цьому особлива увага приділяється оцінці ймовірності виникнення перекирчування, методів контролю, які застосовується на підприємстві (ручних або автоматизованих).

Залежно від впливу на оцінений аудиторський ризик аудитор застосовує процедури за призначенням (тести контролю та процедури по суті) та типами (розгляд, спостереження, запит, підтвердження, перекирчунок, аналітичні процедури).

Типи і обсяг аудиторських процедур залежать від рівня оціненого ризику, пов'язаного з суттєвими перекирчуваннями та професійним судженням аудитора.

Обсяг тестів контролю при оцінці ризиків перекирчування фінансової звітності внаслідок шахрайства залежить від ефективності функці-

онування системи контролю суб'єкта господарювання. Дослідження найважливіших фінансових і економічних показників по суті при аналізі й оцінці отриманої інформації також дає можливість виявити незвичайні або невірно відбиті в бухгалтерському обліку факти господарської діяльності, а також причини їх перекручувань.

Таким чином, створенню на підприємстві ефективної системи внутрішнього контролю, яка на підставі аналізу можливих шляхів запобігання ризиків шахрайства забезпечувала б досягнення відповідного рівня економічної і фінансової безпеки, значною мірою сприятиме проведенню незалежного аудиту, який передбачає виявлення фактів шахрайства і помилок у фінансовій звітності суб'єкта господарювання.

1. Блажевич О.Г. Финансовая безопасность предприятий: определение минимально необходимого уровня / О.Г. Блажевич // Науковий вісник: фінанси, банки, інвестиції. – 2010. – №3(8). – С.25-31.

2. Бланк И.А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И.А. Бланк. – К.: Эльга, Ника-Центр, 2004. – 784 с.

3. Клебанова Т. С., Сергиенко Е. А. Модели оценки, анализа и прогнозирования экономической безопасности предприятия // Бизнес Информ. – 2006. – №8. – С.65-72.

4. Ковалев Д., Сухорукова Т. Экономическая безопасность предприятия // Экономика Украины. – 2005. – №10. – С.48-52.

5. Козаченко Г.В., Пономарев В.П., Ляшенко О.М. Экономическая безопасность предприятия: сущность и механизм обеспечения. – К.: Либра, 2003. – 280 с.

6. Лист Міністерства фінансів України до Державного комітету фінансового моніторингу України від 25.11.2010 р. № 31-43000-10-13/32442.

7. Пономарев В.П. Формирование механизма обеспечения экономической безопасности: Автореф. дисс. ... канд. экон. наук: 08.06.01 / Восточно-украинский государственный университет. – Луганск, 2000. – 27 с.

8. Міжнародні стандарти надання впевненості та етики: Пер. з англ. – К.: ТОВ ІАМЦ АУ «СТАТУС», 2010.

Отримано 06.11.2011

УДК 338.240

А.О.БЛИЗНЮК

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА

Розглядається сутність поняття “управління економічною безпекою підприємства”, супутні поняття та категорії, а також особливості організації досліджуваного управлінського процесу на підприємстві. Запропоновано алгоритм прийняття та реалізації управлінського рішення з економічної безпеки підприємства.

Рассматривается сущность понятия “управление экономической безопасностью предприятия”, сопутствующие понятия и категории, а также особенности организации исследуемого управленческого процесса на предприятии. Предложен алгоритм принятия